Гора Т. В.*

ВІТЧИЗНЯНІ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ КОМПЛЕКСИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ: АНАЛІЗ ПІДХОДІВ АВТОРІВ

Стаття присвячена аналізу підходів вітчизняних авторів підручників, зокрема, англійської мови для початкової ланки, оскільки з-поміж великої кількості НМК для загальноосвітніх навчальних закладів буває інколи складно обрати найбільш відповідний рівню навченості учнів підручник, так само як чинній Програмі з іноземних мов.

Сучасне підручникотворення в Україні – одна з небагатьох галузей, що переживає бурхливий розквіт. Однак, не можна бути до кінця впевненим, що навчальний посібник, обраний Вами, найкращим чином відповідає вимогам викладання, зокрема, іноземної мови.

Згідно з новою Програмою з іноземних мов: «...успішна реалізація змісту навчання іноземної мови можлива за умови раціонального застосування навчальних засобів як основних механізмів виконання мети і завдань. Основними засобами навчання є підручники, підготовка яких має здійснюватися відповідно до наукових засад, прийнятих у галузі підручникотворення» [4].

Поділяємо думку українського вченого, педагога С. Х. Чавдарова, що основними джерелами вивчення підручника можуть бути система роботи за даним підручником і матеріали з педагогічного досвіду педагогів загальноосвітніх навчальних закладів; так само, як узагальнені думки, отримані в процесі масового опитування вчителів і, безпосередньо, від учнів та їхніх батьків; матеріали міських об’єднань; дані, отримані від працівників шкільних бібліотек.

Мета статті – надати критерії аналізу підручників вітчизняних авторів з англійської мови, зокрема, зіставивши підходи до викладу навчального матеріалу підручника, з урахуванням вимог чинної програми з іноземних мов у 1–4 класах.

Набуття навичок експертної оцінки нового підручника (як окремих видань, так і навчально-методичних комплексів) є невід’ємною складовою фахового становлення як майбутнього вчителя (студента педагогічного вузу), учителя-практика, так і молодого науковця. Одним із шляхів вибору підручника є апробація нових підручників протягом декількох років і порівняння результатів, отриманих за час, що минув.

Коли немає можливості ознайомитися з підручником з досвіду колег, ми детально аналізуємо матеріал, представлений у ньому, оскільки це – найкращий спосіб дізнатися про авторську концепцію щодо викладання предмета. Тільки ретельний аналіз дозволяє визначити оптимальний підручник,

* © ***Гора Т. В.***

що задовольнить потреби учнів і вчителів.

Як обрати навчальний курс? Звернемося до сучасних тенденцій, підходів до аналізу існуючих, доступних учителям англійської мови навчальних посібників, підручників.

Кожен учитель іноземної мови у своєму професійному житті свого часу зіштовхнувся з проблемою вибору навчальних матеріалів: видань так багато, варіантів безліч. Та як обрати? На що звернути увагу? у кожний посібник автор намагається внести свою неповторну «родзинку», кожний автор має своє бачення ідеальної методики. Тому, сподіваємося, зроблена нами спроба проаналізувати вітчизняні НМК з англійської мови для учнів початкової ланки стане в нагоді фахівцям, які працюють в загальноосвітній школі.

Отже, наведемо можливі відповіді на питання, що постають найчастіше перед педагогами:

1. Скільки сторінок у підручнику? На яку кількість годин він розрахований? Які компоненти містить НМК?

Не обов'язково шукати в каталозі, на яку кількість годин розрахований підручник. Зазвичай, одна сторінка аутентичного посібника розрахована на 45 хвилин класної роботи. Тобто, кількість сторінок у підручнику – це кількість базових годин. Окрім вищезазначеного, слід звертати увагу на те, чи є додаткові цифрові та онлайн компоненти (DVD, інтерактивні диски, вебзони), що інколи вдвічі можуть збільшити кількість годин курсу.

2. Наскільки програма підручника збігається з Вашою робочою програмою?

Це питання дуже важливе, особливо для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. По-перше, слід звертати увагу на вікову групу школярів, на яку орієнтовано тематику та змістову складову підручника. Визначившись з рівнем (A1-B2, відповідно до Загальноєвропейських мовних рекомендацій, указаним на обкладинці підручника), слід перевірити наявний рівень володіння учнями мовним матеріалом.

Відповідність навчальних матеріалів підручника чинній програмі простежується завдяки вміщеним на початку підручника чи / або книги для вчителя таблицях («картам» підручника). У них деталізовано мовні явища та мовленнєві навички, на які спрямовано посібник.

3. Яка методику покладена в основу підручника?

У посібниках попередніх років, зрідка в сучасних, використовується так званий 'PPP approach' – підхід, що пердбачає презентацію матеріалу, його практичне закріплення, комунікативні вправи «продуктивного характеру» (*англ.*: «presentation», «practice», «production»). Однак, автори оновлених підручників надають перевагу 'text based clarification approach' – тобто, учні виконують завдання на слухання або читання, і потім, використовуючи контекст, мають виявити значення та форму цільової лексики чи граматики. Таким чином, обираючи підручник,

учитель має звернути увагу на те, який підхід взято за основу автором і чи підійде він його учням.

4. Чи однакова увага приділяється всім видам мовленнєвої діяльності (skills)?

У «якісному» підручнику автором має приділятися рівноцінна увага всім видам мовлення (читанню, письму, слуханню та говорінню); в іншому випадку, учні не зможуть досягти однакового прогресу в усіх видах мовленнєвої діяльності. Утім, за необхідності, можна розвивати навички лише певного виду, тоді більш доцільними будуть спеціальні посібники, розраховані на розвиток окремих видів мовлення.

5. Чи включає посібник завдання на розвиток вимови?

Розділи, що спрямовані на вдосконалення навичок вимови (інтонація, словесний наголос, «німі» літери тощо) є надзвичайно важливими для успішного розвитку навичок іншомовного говоріння.

6. Чи є книга для вчителя?

Наявність змістовної книги для вчителя є особливо важливою для вчителів-початківців. Крім надання відповідей, вона часто допомагає спланувати та структурувати уроки, а також передбачити проблеми, що виникають при опрацюванні матеріалу, пропонує шляхи їх подолання. У деяких посібниках для вчителя пояснюються культурні особливості нації, мову якої вивчають учні, та надається додаткова інформація про події, людей, місця, які згадуються на сторінках підручника.

7. Чи є додаткові фотокопіювальні матеріали в книзі для вчителя?

Додаткові завдання на розвиток лексики та граматики, читання та письма або навичок аудіювання та говоріння є надзвичайно корисними в якості додаткової практики чи в ситуації, коли залишився додатковий час на уроці.

8. Чи є в підручнику розділи на повторення?

Розділи на повторення дозволяють учням та вчителеві виявити проблемні аспекти, зрозуміти, над чим треба ще попрацювати.

Як уже було зазначено раніше, апробація нових підручників може полегшити їх вибір учителями-предметниками. А проведена спільно з колегами робота із зазначеного питання сприяє, у першу чергу, удосконаленню професійних умінь.

Основне керівництво процесом апробації нових шкільних підручників здійснює Міністерство освіти і науки України, а безпосередньо на місцях – методисти / завідувачі навчально-методичних кабінетів регіональних інститутів післядипломної освіти та міських або районних відділів освіти, загальноосвітніх закладів освіти.

Далі наводяться узагальнені автором висновки й рекомендації учасників семінару, які мали за мету полегшити користування не тільки підручниками певних авторів О. Карп'юк, І. Доценко та О. Євчук а й підручником будь-якого іншого

автора, що може потрапити до рук шкільного вчителя на 1-му році навчання іноземної мови та в подальшій його роботі.

Головний герой підручника *«English 1» (автор О. Карп'юк)* – Веселий Смайлик – знайомить своїх українські друзів Тараса та Оленку з англійськими дітьми Тімом та Ліз, за допомогою яких першокласники занурюються в англомовну атмосферу та культуру. Підручник насичений яскравими ілюстраціями, доступними вправами та завданнями. Поурочна організація підручника дуже зручна у використанні – один урок займає один розворот, що допомагає маленькому учню легко орієнтуватись в першому в їхньому житті підручнику з англійської мови. Розміщені на форзацах настільні гри (Board Games), надають можливість школярам закріпити вивчений матеріал в ігровій формі. Завдяки чіткій організації кожного розділу, діти мають змогу знайомитися та послідовно накопичувати мовленнєві одиниці, постійно їх повторюючи. Починаючи з другого розділу, учні знайомляться з літерами англійського алфавіту.

Безперечним позитивом підручника є приділена увага автора розвитку вмінь і навичок аудіювання, що, за відсутності природного мовного середовища, є особливо важливим. Презентація кожної літери алфавіту супроводжується пісенькою, що є засобом для ознайомлення дітей не тільки з вимовою нової літери, а також зі звуком та словом. Розвитку фонематичного слуху та артикуляційного апарату учня сприяє значна кількість римівок, віршів та пісень, представлених у НМК.

Узагальнювати матеріал кожного розділу пропонується за допомогою історій (Story Time), що представлені у вигляді коміксів. Доступність та простота лексичних одиниць, граматичних структур та сюжетів історій дає змогу учням репродукувати їх під час драматизації. У сучасній психолінгвістиці Story Telling Techniques – одна з найбільш ефективних технологій навчання англійської мови, яка мотивує учнів до вивчення іноземної мови, оскільки є однією з активних форм навчання молодших школярів.

До підручників, що розглядаються, включені матеріали та вправи для формування навичок говоріння та аудіювання (табл. 1).

Вправи підібрані таким чином, щоб учні мали постійно повторювати, закріплювати та активізувати новий матеріал. Завдання на розвиток мовлення й аудіювання носять випереджувальний характер, що є методично виправданим, оскільки відповідає реальному процесу спілкування.

Таблиця 1

Наявність у підручниках вправ на формування навичок говоріння та аудіювання

Види мовленнєвої діяльності	***Типи вправ***	***«Start Up!» (автори І. Доценко, О. Євчук)***	***«English 1» (автор О. Карп'юк)***
Говоріння	- Вказуй та повторюй		+
	- Вказуй та співай		+
	- Вкажи та назви	+	
	- Обведи та назви	+	
	- Знайди пару та назви		+
	- Полічи та назви	+	+
	- Порахуй іграшки та назви їх	+	+
	- Розкажи віршик	+	+
	- Розкажи про свою родину	+	+
	- Розкажи про іграшки, які ти маєш	+	+
	- Запитай та дай відповідь	+	
	- Поговори з другом	+	
	- Намалюй і розкажи		+
Аудіювання	- Слухай та повторюй	+	+
	- Послухай та розкажи	+	
	- Послухай, повтори та назви	+	
	- Слухай і вказуй;		+
	- Послухай, вкажи і повтори;	+	
	- Вказуй і співай;		+
	- Послухай і розкажи віршик;	+	+
	- прослухай та проспівай пісню	+	+

Протягом останніх 10–15 років у методиці викладання іноземних мов сформувалася концепція сучасного підручника як така, що реалізує перспективні напрями у викладанні. Цінність підручника полягає, на наш погляд, саме в застосуванні на практиці пріоритетних підходів до навчання іноземної мови.

Отже, проаналізувавши критерії експертного оцінювання підручника вітчизняними (В. Редько [5]) та рядом зарубіжних науковців, авторів англомовних видань (А. Каннінзворта, Н. Грант, Б. Томлінсон, С. Халлівелл, Д. Фріман, М. Спретт), ми визначились із наступними параметрами оцінки підручника:

1. Рекомендований підручник Міністерством освіти і науки України чи ні?

2. Методична доцільність і достатність для навчання всім видам мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо) та відповідність вимогам міжкультурного спілкування засобів досягнення мети і завдань навчання іноземної мови (вправи і завдання, тощо).

3. Методична організація тематичних циклів підручника.

4. Функціональне навантаження змісту окремого уроку підручника, логічність, послідовність у викладенні навчального матеріалу.

5. Наявність, достатність і доцільність у підручнику допоміжних матеріалів, що сприяють раціоналізації навчального процесу та систематизації набутих знань: словників, довідників, таблиць, ілюстрацій тощо.

6. Форми і способи здійснення контролю над рівнем оволодіння учнями іноземною мовою; види контролю, їх доцільність і ефективність.

7. Якість наявних компонентів навчального комплекту, що розглядається (підручника, книги для вчителя, робочих зошитів, аудіокасет, граматичного довідника), його сприяння досягненню мети і розв'язанню завдань навчання.

8. Естетичне оформлення підручника.

Література:

1. Гора Т. В. Вивчаємо англійську в 1-му класі: що обрати? // Т. В. Гора, О. І. Равкіна, О. І. Софієнко // Методичний вісник «Іноземні мови». – Х. : Ранок, 2013. – С. 1–6.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. – К. : Перун, 2004. – 176 с.
4. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 1–4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 96 с.
5. Післядипломна педагогічна освіта вчителів іноземних мов: навч.-метод. посіб. / уклад. Т. В. Гора та ін. – К. : МОН, Британська Рада, 2012. – 381 с.
6. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика: монографія / Валерій Редько. – К.: Ґенеза, 2012. – 224 с.